

Peter Ludvig Panum (1820-1885)

Professor Albert Gjedde

Peter Ludvig Panum var den første fortaler for eksperimentel biomedicin i Danmark. Dette til trods har hans betydning for dansk lægevidenskab næppe nogensinde været særlig kendt. Det var valget af navnet »Panum« til Københavns Universitets institutkompleks på Blegdamsvej, der førte til fornyet interesse for denne foregangsmand. Han var født på Bornholm, men han tilbragte sin ungdom i Slesvig, hvor hans far var regimentskirurg. Han læste først i Kiel og siden i København, hvor han tog eksamen som cand.med. & chir. i 1845 (Figur 1).

Panums vigtigste bidrag til dansk sundhedsvidenskab kan deles i en mere teoretisk indsats indtil 1864 og en mere praktisk indsats i tiden derefter. Allerede i 1846 sendte Det Kgl. Sundhedskollegium de nybagte kandidater *Panum* og *August Henrik Manicus* (1821-1850) til Færøerne, hvor der i april var udbrudt en voldsom mæslingeepidemi. *Manicus* var født og opvokset på Færøerne, men *Panum* skrev den meget berømmede beretning, som udkom på dansk og tysk. I sommeren 1850 blev han af regeringen sendt til Bandholm på Lolland for at bekæmpe den første danske koleraepidemi, men hans forbakteriologiske vurderinger fik ingen betydning. Han fik i 1851 doktorgraden for en afhandling om et helt andet emne, fibrin, og samtidig et legat til at besøge universiteter i Tyskland og Frankrig. Studieopholdene hos *Rudolf Virchow* og *Claude Bernard* var den direkte årsag til omvendelsen til et eksperimentelt medicinsk synspunkt.

Midt i studierejsen søgte *Panum* i 1852 en lærestol ved Kiels Universitet. Han blev udnævnt til ekstraordinær professor uden portefølje i 1853 og til ordinær professor i almindelig patologi og organisk kemi i 1859. Her førte interessen for optik til påvisningen af grænserne for øjenaksernes afvigelse ved samsyn, de berømte *Panums arealer*. *Panum* søgte i 1863 lærestolen i fysiologi og sammenlignende anatomi ved Københavns Universitet, men bemærkelsesværdigt betingede han sig også, at man lod opføre et tidssvarende fysiologisk laboratorium med embedsbolig. I 1864 blev han udnævnt, og i 1867 stod hans institut færdigt i gården bag Kirurgisk Akademi i Bredgade, hvor det står endnu.

I årene 1865-1872 udgav *Panum* en nyskabende lærebog i fysiologi i fem bind, de såkaldte »Erindringsord«, og i 1869 var han medstifter af Nordiskt Medicinskt Arkiv i Stockholm. Bl.a. i dette og i Bibliothek for Læger offentliggjorde han en lang række artikler, kliniske, alment videnskabelige, populære, polemiske, men kun et mindretal originale lægevidenskabelige arbejder. Han beskæftigede sig i tale og på skrift med ligbrænding, offentlig ernæring, vivisektion, studieplansreformer, dyrtid, slagtning, lægemøder og politik. Han var i

Figur 1. *Peter Ludvig Panum* (1820-1885) Gengivet med tilladelse fra Medicinsk Museion.

en periode også formand for Carlsbergfondens bestyrelse, og i 1877 var han universitetets rektor. I 1881 blev han valgt til formand for forberedelseskomiteen for den 8. internationale lægekongres i København og i 1884 til kongressens præsident, men allerede den 2. maj 1885 døde han i en alder af kun 64 år.

Panums videnskabelige filosofi hang nøje sammen med en kausal opfattelse af sygdomsårsager, som først reformerede bakteriologien, men siden også andre discipliner. Det er *Panums* største indsats, at den filosofi, der nu leder arbejdet i biokemiske og fysiologiske institutter i hele landet, og ikke mindst på *Panum*-instituttet, kan føres tilbage til det videnskabelige program, der 1864 inspirerede til opførelsen af et fysiologisk laboratorium i København.

De emner, *Panum* især var kendt for i sin samtid, transfusionspørgsmål og blodets »ptomainer«, fik ingen direkte betydning for eftertiden, og i de tilfælde, hvor eftertiden hædrede hans indsats, mæslingernes smitteveje og »*Panums arealer*« i optikken, havde han selv hurtigt forladt disse emner. *Panums* er derfor på mange måder det klassiske eksempel på den fremragende organisator, hvem det ikke lykkes at fastholde et varigt og frugtbart forskningsemne. Indirekte har interessen for blodbanen i videste forstand dog grundlagt en verdensberømt dansk indsats, repræsenteret ved eleven *Christian Bobrs* udforskning af hæmoglobins iltbinding, og dennes elev *August Kroghs* udforskning af lungernes og musklernes ilt-diffusion. Det er ikke usandsynligt, at det særligt fysiologiske ræsonnement, som en anden stor dansk fysiolog, *Christian Crone* (1926-1990) har kaldt det, kan tilskrives *Peter Ludvig Panums* indsats.

Korrespondance: *Albert Gjedde*, PET-Centret, Århus Sygehus, Århus Universitets-hospital, DK-8000 Århus C.
E-mail: albert@gjedde.nu

Litteratur

- Gjedde A (1971) *Peter Ludvig Panums* videnskabelige indsats. Bibliotek for Læger 163: 1-256.